

**NAJSTRUČ
— NEJŠIA
HISTÓRIA**

ČÍNY

**LINDA
JAIVIN**

壽

HN

Pochvalné slová

„Toto je majstrovská a majstrovsky stručná história Číny. Na stránkach tejto knihy objavíme politické, kultúrne, sociálne aj ekonomické poznatky.“

– Julia Lovell, profesorka histórie modernej Číny,
Birkbeck College, University of London

„Rýchly a vtipný prehľad minulosti Číny, ktorý bol napísaný oduševnene a s vervou. Jaivin sa vyzná, ale svoju erudovanosť predstavuje s ľahkosťou. Ikonoklastická, informatívna kniha, ktorá sa zameriava na ženské postavy viac než mnohé porovnateľné práce. Vrelo odporúčam.“

– Jeffrey Wasserstrom, autor knihy
Vigil: Hongkong on the Brink

„Obsiahnuť celú históriu Číny v pätnástich kapitolách je neľahká úloha, ale Linda Jaivin to zvládla s prehľadom. Táto útlá knižka je stručná, prehľadná a zameraná na detail. Je nenahraditeľnou učebnicou o Číne.“

– Louisa Lim, autorka knihy *The People's Republic of Amnesia*

„Vojna, revolúcia, vzostup a pád, cisári, tyrani: Čína je viac ako národ a viac ako mýtus. Jej história si vyžaduje výborného rozprávača a tu ho má.“

– Stan Grant, analytik medzinárodných vzťahov, ABC

„Ak ste nechápali, ako do seba zapadá čínska minulosť s jej súčasnosťou a so Si Ťin-pchingovou ‚diplomaciou vlčieho bojovníka‘, ste na správnom mieste.“

– Orville Schell, riaditeľ Centra
pre americko-čínske vzťahy pri Asia Society

LINDA JAIVIN

**NAJSTRUČNEJŠIA
HISTÓRIA**

ČÍNY

*Od starovekých dynastií
po dnešnú superveľmoc*

ULTIMO PRESS

THE SHORTEST HISTORY OF CHINA

Copyright © Linda Jaivin, 2021

Published by arrangement with Black Inc.

Slovak edition © 2023 by Ultimo Press

Z anglického originálu *The Shortest History of China* vydaného
vydavateľstvom Black, Inc. preložila Monika Mikušová.

V roku 2023 vydalo vydavateľstvo Ultimo Press, Bratislava.

www.ultimopress.eu

Translation © 2023 Mgr. Monika Mikušová

Jazykové úpravy: Miriam Pokorná

Redakčné úpravy: Mgr. Alica Činčárová

Layout: Ultimo Grafix

Tlač: Finidr, s.r.o.

Všetky práva vyhradené.

Okrem použitia ukážok pre účely recenzie a kritiky žiadna časť tejto knihy
nesmie byť reprodukována ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek
prostriedkami bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

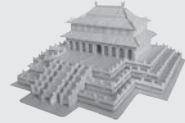

ISBN 978-80-8289-017-7

OBSAH

<i>Úvod</i>	XI
1 Pôvod: Zrod civilizácie z vajíčka	1
2 Čou: Od ideálnej vlády k bojujúcim štátom	9
3 Čchin: Zjednotenie, tyrania a „všetko pod nebom“	19
4 Chan: Intrigy, inovácie a krátke medzivládie	27
5 Veľká nejednota: Tri ríše, dve bojovníčky, sedem mudrcov a prášok z piatich minerálov	38
6 Tchang: Od zlatého veku k večnému smútku	50
7 Sung: Protosocialisti, neokonfuciáni a život v meste	64
8 Mongolská dynastia Jüan: Od „slávneho masakra“ k nádhernému mestu	78
9 Ming: Nádhera a skaza	86
10 Mandžuská dynastia Čching: Náročná cesta k modernosti	102
11 Republika: Veľké nádeje a zlomyseľné zrady	126

12	<i>Japonská invázia a občianska vojna:</i> Rozpad republiky	138
13	<i>Maoistické obdobie:</i> Nepretržitá revolúcia	153
14	<i>Obdobie reforiem:</i> Prosperita a jej problémy	176
15	<i>Nová éra Si Ťin-pchinga:</i> Vzostup vlčích bojovníkov	198
	<i>Podakovanie</i>	215
	<i>Poznámky</i>	219
	<i>Zoznam fotografických a ilustračných materiálov</i>	233

*Pamiatke mojich rodičov Lewisa a Naomi Jaivinovcov,
ktorí ma podporovali v štúdiu toho, čo ma zaujímalo.
Zaujímala ma Čína.*

OBDOBIE PALEOLITU (pred 2,5 mil. rokov)		
OBDOBIE NEOLITU (10 000 – 2070 rokov pred n. l.)		Žltý cisár a Ohnivý cisár (cca 2852 až 2070 pred n. l.)
OBDOBIE STAROVEKU (2070 – 221 pred n. l.)		Dynastia Sia (2070 – 1600 pred n. l.) Dynastia Šang (1600 – 1050 pred n. l.) Dynastia Čou, západná a východná, vrátane obdobia bojujúcich štátov (1050 – 221 pred n. l.)
CISÁRSKE OBDOBIE (221 pred n. l. – 1911 n. l.)		Dynastia Čchin(221 – 206 pred n. l.) Západná dynastia Chan (202 pred n. l. – 8 n. l.), Východná dynastia Chan (25 – 220 n. l.) Tri kráľovstvá a všeobecný rozkol (cca 208 – 265) Dynastia Jin (266 – 420) Šestnásť kráľovstiev (304 – 439) Severná a Južná dynastia (439 – 581) Dynastia Suej (518 – 618) Dynastia Tchang (618 – 907) Päť dynastií a desať kráľovstiev (907 – 979) Dynastia Liao/riša Kitanov (907 – 1125) Severný Song (960 – 1127), Dynastia Jurchen Jin (1115 – 1234), Južný Song (1127 – 1279) Mongolská dynastia Jüan (1271 – 1368) Dynastia Ming (1368 – 1644) Mandžuská dynastia Čching (1644 – 1911)
MODERNÉ OBDOBIE (1912 – súčasnosť)		Čínska republika (na pevnine, 1912 – 1949; Taiwan, 1949 –) Čínska ľudová republika (1949 – súčasnosť)

Medzery a prekrývanie dátumov predstavujú obdobia chaosu, povstanií a rozdelenia. Dátumy pred dynastiou Chan sú približné.

Človek pekinský		Prví domorodí Austrálčania (pred 50 000 rokmi)
Civilizácia Žltej rieky		Stonehenge (cca 3000 pred n. l.) Veľká pyramída v Gíze (cca 2680 pred n. l.)
Kosti z veštiarne		Vyhynutie mamutov (cca 1650 pred n. l.)
I-t'ing Umenie vojny Konfucius, Meng-c', Lao-c', Hanfeizi		Budha, Platón, Aristoteles, Sokrates
Zjednotenie		
Vynález papiera, kompasu a drevotlače, hodvábné cesty, povstanie Wang Mang (8 – 25 n. l.)		Rosettská doska (196 pred n. l.) Rímska ríša (27 pred n. l. – 476 n. l.)
Bitka pri Červených útesoch/Bitka pri Chibi (208)		
Zhromaždenie v Orchideovom pavilóne (353)		Klasická mayská civilizácia
Veľký kanál		Stredovek Mohamed (571 – 632)
Šírenie budhizmu Zlatý vek poézie Povstanie An Lu-šana (755 – 763)		Vikinská civilizácia Ghanská ríša
Zväzovanie chodidiel		Dynastia Korjo (Kórea) Bitka pri Hastingsse (1066)
Neokonfucianizmus, urbanizácia		Islamský zlatý vek, križiacke výpravy
Kublajchán, Marco Polo		Európska renesancia
Zakázané mesto Zlatý vek novely Čeng Cheho námorný prieskum		Ríša Inkov Vek objavov
Dobytie Sin-tiangu a Tibetu, ópiové vojny		Osvietenstvo, vek imperializmu a kolonializmu
Stodňová reforma, republikánska revolúcia		Priemyselná revolúcia
Éra vojenských vodcov, japonská invázia a odpor, občianska vojna		Prvá svetová vojna, založenie Sovietskeho zväzu, druhá svetová vojna
Veľký skok vpred, kultúrna revolúcia, Maova smrť, Teng Siao-pchingova reformná éra, Si Ťin-pchingova „nová éra“		Kórejská vojna, studená vojna, rozpad Sovietskeho zväzu, 11. september, pandémia covidu-19

NAJSTRUČNEJŠIA HISTÓRIA ČÍNY

ÚVOD

Neexistuje žiadna čínska kliatba, ktorá by znela „nech žiješ v zaujímavých časoch“. V každom prípade by bola zbytočná. Čínska história sa vyznačuje fascinujúcimi osobnosťami, filozofickými spormi a politickými intrigami, vojenskými konfliktmi a sociálnymi prevratmi, umeleckými vynálezmi a technologickými inováciami. Sú pre ňu typické rôzne zvraty, otočky, skoky a obraty. Čínske historické záznamy sú dlhé a podrobné, siahajú najmenej 3 500 rokov do minulosti. Ich témy a poučenia, ako aj spomienky na rany a víťazstvá pulzujú pod povrchom súčasného čínskeho života, jazyka, kultúry a politiky. Vzhľadom na čoraz dôležitejšiu úlohu, ktorú Čínska ľudová republika (ČĽR) zohráva vo svetových záležitostiach, je znalosť týchto dejín nevyhnutná, pretože sú kľúčom k pochopeniu dnešnej Číny.

Vezmime si napríklad naliehanie Komunistickej strany Číny (KSČ), že Hongkong a Taiwan spolu s Tibetom, Sin-ťiangom a ostrovmi v Juhočínskom mori sú súčasťou Číny. Intenzita, s akou KSČ presadzuje „zjednotenie“, má korene v ponížení a čiastočnej kolonizácii Číny imperialistickými mocnosťami v 19. storočí a v občianskej vojne v 20. storočí. Hovorí tiež o násilných obdobiach rozdelenia, ktoré sa odohrali už pred dvetisíc rokmi, ale na psychike národa zanechali svoju pečať. To, že prvé veľké zjednotenie v roku 221 pred n. l., ktoré zahŕňalo aj významnú štandardizáciu váh, mier a písaného jazyka, bolo spojené s veľkou dávkou tyranie, je tiež súčasťou zložitého dedičstva tejto histórie.

Nič v Číne nie je malé. ČLR sa môže pochváliť najväčším počtom obyvateľov na svete (1,4 miliardy ľudí) – takmer každý piaty človek na Zemi je Číňan, nepočítajúc ďalších 45 miliónov ľudí na celom svete, ktorí sa za Číňanov považujú. S rozlohou 9,3 milióna kilometrov štvorcových zaberá po Rusku a Kanade tretiu najväčšiu rozlohu spomedzi všetkých krajín a hraničí so štrnástimi štátmi. ČLR je najväčšou obchodnou krajinou na svete a druhou najväčšou ekonomikou, výrobnou veľmocou a asertívnou vojenskou silou, ktorej armáda je väčšia ako akékoľvek iné národné ozbrojené sily. Jej úloha v globálnych inštitúciách a medzinárodných záležitostiach neustále rastie.

Iniciatíva ČLR „Jedno pásmo, jedna cesta“ v hodnote bilióna dolárov – s projektmi v takých rôznych krajinách, ako sú Afganistan, Ekvádor, Bahrajn, Bulharsko, Etiópia či Vietnam – je najambicióznejším globálnym projektom budovania infraštruktúry v dejinách. Domáce projekty sú často nemenej monumentálne, či už ide o výstavbu gigantických priehrad, zavedenie všadeprítomných kamerových systémov alebo vytvorenie najdlhšieho pevného spojenia na otvorenom mori na svete, 55 kilometrov dlhého mosta Hongkong – Ču-chaj – Makao. ČLR je tiež lídrom v oblasti umelej inteligencie, zelených technológií a infraštruktúry komunikačných sietí a do roku 2050 sa chce stať svetovým lídrom v oblasti vedy a techniky.

Vznik ľudovej republiky vyvolal v zahraničí celý rad reakcií vrátane obáv z operácií politického vplyvu a porušovania ľudských práv. Trvanie Pekingu na tom, že definuje ľudské práva inak ako Západ, jeho kritikov veľmi neupokojuje. Hoci KSČ tvrdí, že hovorí v mene všetkých čínskych občanov (teda 1,4 miliardy občanov), história jasne ukazuje, že ľudia pochádzajúci z tejto veľkej krajiny vždy zastávali rôzne intelektuálne, filozofické, politické a kultúrne postoje.

Čína je rozmanitá v mnohých ohľadoch. Ak sa viac ako 90 % obyvateľstva hlási k etnickej skupine Chanov, zvyšok patrí k päťdesiatim piatim ďalším etnickým skupinám vrátane Ujgurov, Mongolov a Tibetánov. Mnohí z nich hovoria odlišnými jazykmi a napriek tlaku na asimiláciu si zachovávajú vlastné náboženské

a kultúrne zvyky. Aj Chanovia sa môžu stotožňovať s rôznymi regionálnymi kultúrami a subkultúrami a hovoriť samostatnými (či dokonca vzájomne nezrozumiteľnými) dialektmi vrátane ťanghajčiny a kantončiny – kantončinou hovorí viac rodených hovoriacich (viac ako šesťdesiatdva miliónov) ako taliančinou. Štandardná čínština, niekedy nazývaná mandarínčina, je konštruovaný jazyk. Samotné Ministerstvo školstva ČĽR v roku 2013 priznalo, že ním plynule hovorí menej ako 10 % obyvateľstva a 30 % takmer vôbec, hoci sa to usiluje zmeniť.¹

Severania uprednostňujú pšenicu a južania ryžu, ale nie vždy. Niektorí Číňania sa nikdy nedotknú čili, zatiaľ čo iní si bez čili varenie nevedia predstaviť. Pekinčania sa sťažujú, že Ťanghajčania kupčia a sú malicherní; Ťanghajčania im to vracajú, vraj Pekinčania majú veľké srdce, ale sú chrapúnski. Všetky stereotypy miznú zo či-voči čínskej rozmanitosti. Medzi občanmi ČĽR sú malí poľnohospodári, ale aj miliardári vlastníci tryskáče, budhistickí mnísi aj majitelia nočných klubov, vášnivé feministky aj neochvejní patriarchovia, avantgardní umelci aj leteckí inžinieri, pastieri jakov aj filmoví animátori, prodemokratickí aktivisti aj lojálni komunisti. Môžu žiť vo vysokých obytných blokoch, v domoch na nádvorí postavených podľa projektu starého 2 000 rokov, vo vilách v európskom štýle, v dlhých domoch, v domoch na koloch, v jurtách či dokonca v upravených jaskyniach. Môžu byť fanúšikmi pekínskej opery, západnej opery, punku, hrdelného spevu, kanto-popu, šachu, videohier, kórejských telenoviel, kaligrafie, fotografie, spoločenských tancov, tancov s vejárom, všetkého alebo ničoho z uvedených oblastí.

Silne urbanizovaná krajina dvadsiatich troch čínskych provincií a piatich „autonómnych oblastí“ (Kuang-si, Vnútorne Mongolsko, Tibet, Ning-sia a Sin-ťiang) je rovnako rozmanitá ako jej obyvatelia, siaha od zamrznutých stepí po tropické ostrovy, džungle, púšte, úrodnú poľnohospodársku pôdu, vysoké hory a nízke záplavové oblasti. ČĽR sa môže pochváliť niekoľkými najľudnatejšími mestami na svete. Medzi jej štyri samosprávne celky na úrovni provincie patrí Čchung-čching, kde žije viac ako tridsať miliónov ľudí, a Ťanghaj

s viac ako dvadsiatimi šiestimi miliónmi obyvateľov. Okrem rieky Jang-c'-ťiang – tretej najdlhšej rieky na svete – pramení v Tibete šesť hlavných ázijských riek: Indus, Ganga, Brahmaputra, Iravadi, Salween a Mekong. Výstavba priehrad na hornom toku riek, baní a zavlažovacích systémov, a dokonca aj zalesňovanie Tibetskej náhornej plošiny, to všetko má vplyv na vodnú bezpečnosť pre takmer polovicu svetovej populácie. Prezident Si Ťin-pching dal v septembri 2020 Organizácii Spojených národov záväzok, že Čína do roku 2060 zníži svoje čisté emisie uhlíka na nulu. Ak by sa tak stalo, pomohlo by to riešiť zmenu klímy a určiť budúcnosť samotnej planéty.

Istý žiak sa raz opýtal Konfucia (551 – 479 pred n. l.), čo by urobil ako prvé, keby mal v rukách moc. Konfucius odpovedal: „Dal by som do poriadku názvy.“ Vysvetlil to: „Ak názvy nie sú správne, ak nezodpovedajú skutočnosti, jazyk nemá žiadny predmet. Ak je jazyk bez predmetu, činnosť sa stáva nemožnou – a preto sa všetky ľudské záležitosti rozpadajú a ich riadenie sa stáva nezmyselným a nemožným.“²

Prvýkrát sa názov „Čína“ v európskom jazyku objavil v španielskom texte zo 16. storočia.³ Slovo zrejme pochádza z odkazov na starovekú dynastiu Čchin (221 – 206 pred n. l.) prostredníctvom sanskrtu चीन (cīna) a japončiny 支那 (šina). V čínštine je najbežnejším výrazom pre Čínu vo význame národa *Zhōngguó* 中國 (中国 v zjednodušených znakov – o tých sa zmienime onedlho). Tento výraz pochádza z obdobia spred 3 000 rokov zo starovekej zbierky básní a piesní, *Š'-ťing*. *Zhōng* 中 znamená stred alebo centrum. Druhý znak, *guó* 國, obsahuje ústa, *kōu* 口, ktoré predstavujú ľud, a dýkovú sekeru, *gē* 戈, označujúcu obranu, v ohraničení *wéi* 圍. *Guo* sa pôvodne vzťahovalo na opevnené mesto, až neskôr začalo označovať kráľovstvo a napokon národný štát. Hoci slovo *Zhongguo* sa často prekladá ako „stredné kráľovstvo“, výraz *zhong* pôvodne označoval skôr centrum kráľovstva alebo mesta, než aby znamenal, že samotné kráľovstvo bolo stredom sveta.

Ďalší obľúbený spôsob označovania Číny je *Zhōnghuá* 中華. *Huá* 華 môže znamenať nádheru, oslnivosť alebo prosperitu. Bol to názov jedného z dvoch starovekých kmeňov osadníkov pozdĺž Žltej rieky, ku ktorému sa hlásia Číňania Chanovia. *Zhonghua* nie je ani tak o konkrétnom území, ako o civilizácii, ktorá zahŕňa mýty, legendy, históriu a kultúru. Zahŕňa širší čínsky svet, vychádza z pevniny, Taiwanu a Hongkongu do diasporických komunít od Canberry po Kuala Lumpur, od Singapuru po Senegal. Hoci existujú aj iné výrazy, ktoré označujú Čínu, dá sa povedať, že predstava Číny leží niekde medzi *Zhongguo* a *Zhonghua*. Obrysové mapy, ktoré sa objavujú v tejto knihe, nie sú mapy ČĽR, ale územia, ktoré buď teraz je, alebo niekedy bolo súčasťou niečoho, čo sa chápe ako *Zhongguo* alebo *Zhonghua*.

Po väčšinu histórie sa ľudia stotožňovali so svojou dynastiou – napríklad ako muž alebo žena z dynastie Tchang a nie ako „Číňania“. Až po republikánskej revolúcii, ktorá v roku 1911 zvrhla poslednú dynastiu Čching, sa do názvu krajiny dostalo slovo „Čína“. Čínska republika, založená v roku 1911, aj Čínska ľudová republika po roku 1949 používajú na označenie Číny skôr výraz *Zhonghua* než *Zhongguo*.

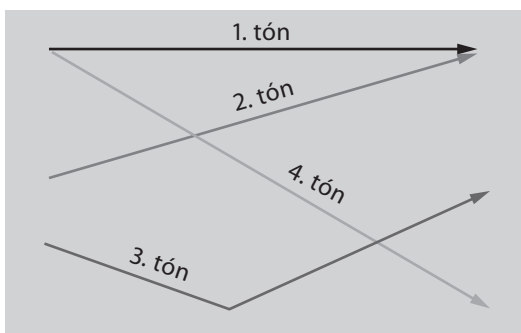
Konfucius predstavil aj zásadu známu ako „rektifikácia mien“ na označenie toho, kto má privilégium hovoriť. Pred viac ako štyridsiatimi rokmi som začala študovať čínsku históriu a čínsky jazyk, žila som a cestovala po pevnine, Taiwane aj Hongkongu. Hoci nie som Číňanka, povzbudzujú ma slová historika zvaného Liú Xù (887 – 947), ktorý si zo šachu odniesol toto ponaučenie o písaní histórie: „Tí, ktorí sú ponorení v hre, vidia menej jasne ako tí, ktorí ju pozorujú zvonku.“⁴

Okolo mnohých čínskych historických udalostí a aktérov sa vedú spory. Konfucius presadzoval striedmosť vo všetkom a prísnu spoločenskú hierarchiu. Zabezpečili jeho myšlienky stabilitu a kontinuitu čínskej civilizácie, alebo brzdili Čínu v pokroku? Čínski myslitelia už tisíce rokov vášnivo diskutujú o Konfuciových myšlienkach. Ja sa budem snažiť spravodlivo predstaviť alebo aspoň upozorniť na existenciu rôznych pohľadov na túto a ďalšie otázky.

Niektorým čitateľom to môže pripadať politicky nevhodné alebo konfrontačné. Chcem však ostať verná historickej pravde tak, ako ju najlepšie chápem.

Pri prepise čínskych slov a mien v tejto knihe používam systém zápisu Pchin-jin, oficiálny systém romanizácie ČLR, okrem prípadov, keď bude čitateľom známejší starší pravopis – Konfucius namiesto Kǒngzǐ, Sunjatsen namiesto Sūn Zhōngshān, Čankajšek namiesto Jiǎng Jièshí, rieky Jang-c’-ťiang a Žltá rieka namiesto Chángjiāng a Huáng Hé a *I-ťing* namiesto starobylej knihy veštenia *Yì Jīng*. Na označenie taoistickej klasiky používam názov Tao-te-ťing; autor knihy *Umenie vojny* Sūnzǐ je v prepise Sun-c’. Výrazy „kancelár“ a „predseda vlády“ označujú hlavného ministra na cisárskom dvore.

Čínština je tónový jazyk – výška tónu, v ktorej sa slová vyslovujú, je neoddeliteľnou súčasťou významu. Pri používaní Pchin-jinu pridávam diakritiku na označenie štyroch tónov štandardnej čínštiny v prvom prípade, keď sa slovo objaví.

Tvar diakritiky približne zodpovedá tónu v štandardnej čínštine – vysoký a stabilný pre prvý tón, stúpajúci pre druhý tón atď.

Pchin-jin je pomerne jednoduchý sprievodca výslovnosťou pre používateľov európskych jazykov s niekoľkými zvláštnosťami: X (ako v mene Xi Jinping/Si Ťin-pching) sa vyslovuje ako š; C (ako v mene Cáo Cǎo/Cchao Cchao) sa vyslovuje ako c; Q (ako v názve dynastie Qin/Čchin) sa vyslovuje ako ch; Zh (ako v mene

Zhōu Ěnlái/Čou En-laj) sa vyslovuje ako č; a Z (ako v názve Zūnyi/Cun-i) sa vyslovuje ako c.

Keď sa v roku 1949 dostala KSČ k moci, čítať alebo písať vedela menej ako štvrtina obyvateľstva. Na podporu gramotnosti sa zjednodušili mnohé z 10 000 najčastejšie používaných znakov vrátane niektorých z 2 000 až 3 000 znakov potrebných na základnú gramotnosť. Kým sa nedostaneme do roku 1949, používam tradičné, zložité formy a potom zjednodušené formy – s výnimkou Taiwanu a Hongkongu, kde sa stále používajú zložité formy.

Čínske priezviská sa uvádzajú pred krstnými menami – Aj je priezvisko umelca zvaného Aj Wej-Wej a S'-ma je priezvisko starovekého historika zvaného S'-ma Čchien. Učenci, spisovatelia a cisári počas života zvyčajne používali niekoľko mien alebo titulov. Aby som sa vyhla nejasnostiam, vyberám tie najbežnejšie, pričom cisárov označujem ich panovníckymi titulmi („cisár Čchien-lung“), pre cisárovcu konkubíny (vedľajšie manželky) rôznych hodností používam „pani“ a autorov označujem ich pseudonymami.

„Čína“ a prídavné meno „čínsky“ sa tu vzťahujú najmä na Čínu v historickom alebo kultúrnom zmysle: napríklad Čína dynastie Tchang alebo čínska kaligrafia. Skratku „CLR“ používam vtedy, keď mám na mysli konkrétne Čínsku ľudovú republiku, a „pevninou“ označujem tú časť čínskeho sveta, nad ktorou priamo vládne KSČ od roku 1949. „Hongkong“ označuje územie zahŕňajúce ostrov Hongkong, polostrov Kau-lung a nové teritórium, oficiálne známe ako osobitná administratívna oblasť Čínskej ľudovej republiky Hongkong. „Taiwan“ označuje geografický a politický celok, ktorý sa oficiálne nazýva Čínska republika a KSČ trvá na tom, že sa musí označovať ako Taiwan, Čína.

A ešte niečo: množné číslo v anglických označeniach pre „Čínsky múr“ a „Hodvábnu cestu“ nie je omyl. Čínsky múr je sériou nesúvislých a niekedy paralelných opevnení vybudovaných v rôznych historických obdobiach. Podobne v staroveku existovalo niekoľko obchodných ciest pre hodváb a iný tovar vrátane jednej známej aj ako „čajová cesta“, ktorá vznikla na juhozápade Číny, kde sa čaj začal pestovať.

Pri písaní stručnej histórie by sa múdry človek mohol zamerať na niekoľko kľúčových tém alebo osobností. Ja taká múdra nie som. Keď si mám vybrať medzi kľúčovými osobnosťami, ekonomickým a sociálnym rozvojom, vojenskou históriou a estetickými a intelektuálnymi prúdmi, vyberám si... všetko. Vyzdvihujem témy, udalosti a osobnosti, ktoré podľa mňa osvetľujú podstatu svojej doby a vývoj čínskej civilizácie a čínskeho národa. Nespomínam menovite všetkých z mnohých čínskych cisárov, povstalcov, mysliteľov, umelcov, excentrikov, vynálezcov, politikov či básnikov. Predstavujem vám však niektorých z najplyvnejších a najzaujímavejších a v rámci možností takejto krátkej publikácie ich nechávam prehovoriť za seba. Prečítate si citáty z diel starovekých historikov, moderných politikov, básnikov a satirikov. *História* je, samozrejme, aj „herstória“* – očakávajte, že na týchto stránkach sa stretnete s väčším počtom žien, ako môžete nájsť v iných knihách o všeobecných dejinách.

Čína je rozmanitá. Jej nepoddajná zložitosť je súčasťou jej veľkoleposti.

---

* slovná hračka, z angl. his = jeho, her = jej, story = príbeh (pozn. prekl.)

1

PÔVOD

Zrod civilizácie z vajčka

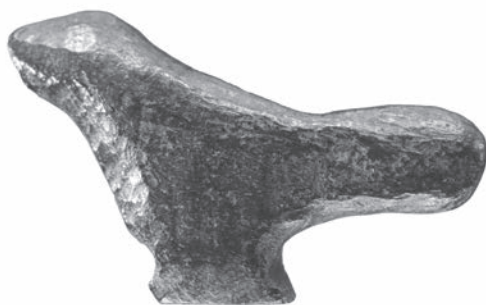
Podľa oblúbenej čínskej báje o stvorení sveta sa v dávnych, pradávnych časoch prvotný chaos premenil na vajce, v ktorom sa doplňujúce sa vesmírne energie Jin 陰 a Jang 陽 sústreďovali okolo chľapatého, rohatého obra zvaného Pangu. Prešlo osemnásťtisíc rokov. Pangu sa vyliahol úplne sformovaný, v ruke držal sekeru, ktorou rozsekol energie Jin a Jang. Jin sa stal zemou pod jeho nohami a Jang oblohou. Ako rástol, čoraz viac ich od seba oddeľoval. Keď Pangu zomrel, jeho telo sa zmenilo na pôdu, jeho pot na dážď a jeho dych na vietor. Jeho krv tiekla ako rieky a moria. Z jeho očí sa stali slnko a mesiac. Z jeho vlasov vyrástli rastliny a stromy a z blch v jeho kožuchu sa stali zvieratá a ľudia.

Ubehli celé veky. Bojujúce božstvá spustošili nebesá. Potom Nüwa, dcéra Nefritového cisára, vládcu nebies, opravila oblohu farebnými kameňmi. Niektorí hovoria, že ľudí stvorila práve Nüwa a údajne ich utvorila z hlíny.

Pred približne 780 000 rokmi tiekla Žltá rieka oveľa bližšie k miestu, ktoré dnes nazývame Peking, ako v súčasnosti, a vytvorila úrodnú náplavovú rovinu. Na bujných lúkach, ktoré sa rozprestierali od druhej najväčšej čínskej rieky, sa pohybovali divé svine, byvoly, ovce

a jelene a v lesoch s hustým porastom orechov a ovocných stromov hniezdili vtáky. V jaskyniach v okolitých horách sa človek pekínsky (*homo erectus pekinensis*) a ďalší ľudskí predkovia z doby kamennej ukrývali pred šabľozubými mačkami, vlkmi, medvedmi, pantermi a inými predátormi, ktorí prichádzali na roviny loviť a hľadať potravu.

V okolí stredného a dolného toku rieky sa usadili dva kmene, Chua (Huá) a Sia (Xià), z ktorých pochádza väčšinové čínske etnikum Chan. Niekedy pred 13 000 rokmi vyrezal jeden z kmeňových príslušníkov najstaršiu sochu zvierťa, aká sa kedy našla vo východnej Ázii – vtáka z opálenej kosti stojaceho na podstavci (socha mala dĺžku dva centimetre).

Tento vyrezaný vták, najstaršia socha zvierťa vo východnej Ázii, sa našiel v roku 2020 v hromade hliny, ktorú po sebe zanechala stavebná čata pri kopaní studne v Ling-ťingu (*Língjǐngu*) v provincii Che-nan.

Poľnohospodárstvo predznamenovalo začiatok neolitu (mladšej doby kamennej). Na relatívne suchom severe ľudia pestovali proso a v úrodnej pôde na juhu ryžu. Poľnohospodári chovali ošípané, ovce a hovädzí dobytok a domestikované divé psy. Stavali si obydlia z tehál z nepáľenej hliny, dreva omietnutého hlinou a kameňa. Na niektorých miestach mali ich obydlia steny z lesklej červenej keramiky a strechy z páľenej hliny a dreva. Domy sa zoskupovali do opevnených komunít, ktoré sa začali rozprestierať na centrálnych pláňach. Ľudia, ktorí mali zrazu viac voľného času, vyrábali misy,